

נושא העבודה

העמדה לדין של קטינים

תאריך: ינואר 2017

העבודה מוגשת בחסות העמותה של נוער שוחר
משפט עברי

תוכן עניינים :

3	מבוא	פרק ראשון
5-4	מקור העמדה לדין	פרק שני
9-6	מיהו קטין ומהו גיל האחריות הפלילית	פרק שלישי
10-16	קטינים במשפט הישראלי	פרק רביעי
17-20	מדיניות ענישת קטינים	פרק חמישי
21	סיכום	פרק שישי
22		ביבליוגרפיה

פרק ראשון - מבוא

בעבודתי אדון בנושא העמדה לדין של קטינים בדגש על התחום הפלילי.

אנתח את הנושא לפי הגישות הן במשפט העברי ע"י המקורות הקדומים והן במשפט הישראלי ע"י חוקים ופסיקות ואשווה ביניהם.

השאלה המשפטית העיקרית בנושא העמדה לדין של קטינים היא החמרת הענישה של קטין,

נושא זה עלה במספר רב של פסקי דין אשר אסקור אותם בפרק חמישי בעבודתי.

תחילה,

הכנתי רשימה ביבליוגרפית וראשי פרקים ראשוניים תוך איסוף מקורות מידע, עיבודם ועריכתם. תוך כדי קריאת החומר לעומקו השתנו ראשי הפרקים בהתאם לסוגיות שעלו.

באמצעות קריאה מעמיקה של פסקי דין הבנתי מהן הסוגיות העיקריות והמהותיות בנושא זה ובהן התמקדתי.

בחרתי בנושא זה מהסיבה שהנושא עוסק באוכלוסייה מסיימת, באוכלוסיית הקטינים בגילאים 0-18 בטווח הגילאים שלנו, תלמידי התיכון, והיה חשוב לי לדעת מהן הזכויות והחובות שלי כקטינה בנושא העמדה לדין.

פרק שני- מהו מקור העמדה לדין?

בפרק זה אציג את עמדת המשפט העברי ואת עמדת המשפט הישראלי ואשווה ביניהם.

לפי המשפט העברי המקור הקדום ביותר העוסק באופן העמדה לדין של קטינים הוא המקרא בפרשת 'בן סורר ומורה'¹ וזה לשון הכתוב:

(יח) כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינָנוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ

וַיִּסְרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם :

(יט) וְתִפְשׁוּ בּוֹ אָבִי וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל שַׁעַר מִקְמוֹ :

(כ) וְאָמְרוּ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינָנוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹלֵנוּ זֹלִל

וְסָבָא :

(כא) וּרְגַמְהוּ כָּל אַנְשֵׁי עִירוֹ בְּאֲבָנִים וְמֵת וּבַעֲרֹת הָרַע מִקִּרְבָּהּ וְכָל יִשְׂרָאֵל

יִשְׁמְעוּ וַיִּרְאוּ :

לפי פרשת 'בן סורר ומורה' ניתן להבין כי ענישתו של ילד קטין בדבר אי ציות להוריו וגם לאחר שנענש על כך ועדיין אינו שומע בקולם שלהם הוא חמור וקיצוני. העונש לקטין מורד וסרבן חמור מאוד לדעתם של חכמי ישראל.

לפי המשפט הישראלי ישנם חוקים ברורים ומוגדרים במיוחד לאופן הטיפול בקטין אשר ביצע עבירה. חוקי הנוער נועדו להבטיח עבור הקטין הסדרים מיוחדים בנושאי מעצר, שחרור, ניהול המשפט, ענישה ודרכי טיפול.

כאמור, ישנם מספר חוקים, אך ישנם שני חוקים חשובים ומשמעותיים שמטרתם להגן על הקטין והם :

חוק הנוער (טיפול והשגחה)² - חוק זה חל על כל הקטינים, מכוון לדאוג לשלומם של קטינים נזקקים באמצעות פקיד סעד (עובד סוציאלי שיש לו סמכויות מיוחדות).

---

¹ ספר דברים, פרק כא.

² חוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך 1960

חוק הנוער (שפיטה ענישה ודרכי טיפול)³ להלן "חוק הנוער")- חוק זה עוסק בסמכויות בית המשפט לנוער, סדרי הדין, דרכי הענישה והטיפול ביחס לקטינים ברי אחריות פלילית (בני 12 ומעלה) שניתן להעמידם לדין אם עברו עבירה. החוק קובע, למעשה, מעין מסגרת לעבודת המשטרה עם קטינים ולשיתוף הפעולה שלה עם שירות המבחן לנוער.

ההתייחסות לקטינים בחוקי הנוער המפורטים לעיל אשר עברו עבירות פליליות שונה מאוד, בעניינים רבים, מההתייחסות לעבריינים מבוגרים. ההגנה על זכויותיהם של הקטינים, בחוקים אלו, רחבות בהיקפן. אדון על כך בהמשך.

השוואה בין המשפט העברי לישראלי - ניתן לראות לפי המקור 'בן סורר ומורה' במשפט העברי כי לקטין אין דרך "בריחה" בפני החוק, כלומר, ברגע שהקטין ביצע עבירה הוא נענש על כך בחומרה ולא ניתנת לו הזדמנות לחזור בו, אך לפי המקור הישראלי ברגע שהקטין מבצע עבירה החוק דואג לו שלא יפגע ויקבל את כל הזכויות שמגיעות לו.

פרק שלישי- מי הוא קטין? ומהו גיל האחריות הפלילית (הענישה)?

לפי המשפט העברי גיל האחריות הפלילית והענישה נקבע במשנה במסכת סנהדרין, אשר מתייחסת לגיל הענישה האפשרי של בן סורר ומורה וקובעת כהאי ליסנא:

בן סורר ומורה, מאימתי נעשה בן סורר ומורה - משיביא שתי שערות, ועד שיקיף זקן, התחתון ולא העליון, אלא שדברו חכמים בלשון נקייה. שנאמר 'כי יהיה

---

³ חוק הנוער (שפיטה ענישה ודרכי טיפול), התשל"א 1971

לאיש בן' (דברים כא), 'בן' - ולא בת, 'בן' - ולא איש. קטן פטור, שלא בא לכלל מצות.

המשנה קובעת גיל מינימום וגיל מקסימום לענישתו של בן סורר ומורה. היא קובעת שבן סורר ומורה איננו יכול להיות בוגר שכן הפסוקים מדברים על בן ומשמעות בן אינה כוללת בוגר. המשנה מוסיפה וקובעת שבן סורר ומורה אינו יכול להיות מתחת לגיל שלוש עשרה. זאת כיוון שבגיל זה הילד אינו מחויב במצוות וממילא אינו יכול להיענש על מה שאינו מחויב בו. בכך משמיעה לנו המשנה דין יסודי לפיו קטן מתחת לגיל המצוות אינו בר עונשין. נציין כי לגבי בת גיל הבגרות שנקבע הוא שתים עשרה. מגיל זה הבת מחויבת במצוות וזהו גיל הענישה לגבי נשים.

ככל הנראה התפיסה במקורות היהודיים המוקדמים היא, שגיל שלוש עשרה לגבי בנים וגיל שתים עשרה לגבי בנות, משקף בגרות ולכן בגיל זה הוטל חיוב המצוות והחובות. מעניין כי הרא"ש⁴ סבר שקביעת גיל שלוש עשרה כגיל האחריות המשפטית היא בעלת תוקף דתי מטאפיזי:

וששאלת: מאין לנו דבן י"ג שנה ויום אחד הוא בר עונשין, אבל פחות מכן לא? דע, כי ה"י"מ [=הלכה למשה מסיני] הוא, והוא בכלל שיעורין חציצין ומחיצין, שהן הלכה למשה מסיני; דשיעור וקצבה לכל דבר נתן למשה בעל פה... כל אלו הלכה למשה מסיני הן. נאם אשר בן ה"ר יחיאל ז"ל:

נשאלת השאלה האם קטין בגיל 13 ויום צריך להיענש כאדם בוגר ואילו עד גיל 13 אינו בר עונשין? לפי הרא"ש התורה נתנה למשה בהר סיני והיא בעלת כוח דתי מטאפיזי ולכן בגיל 13 ויום חלים עליו כל החובות והמצוות כאדם בוגר.

היו שניסו להרחיב את גבולות האחריות המשפטית לפי ההלכה ולטעון שקטין המתקרב לגיל שלוש עשרה יתחייב בדין אך דעה זו לא התקבלה בקרב הפוסקים מאחר ולא ציון בתלמוד ובפסוקים כי אדם המתקרב לגיל המצוות חל עליו כל חובת המבוגר:

---

⁴ המאה ה"ג-י"ד, אשכנז וספרד

והח"ר קלמן קיצין אמר לי שהוא כתב שהיה מופלא סמוך לאיש ולכך
חייב הקטן, ותמיהני עליו שלא מצינו לו סמך. בכל מקום בתלמוד
ובפוסקים לא אמרו מופלא סמוך לאיש אלא לנדרים דמרבין ליה מקרא:

פטור הקטין מענישה עולה גם ממדרש הלכה קדום מתקופת המשנה, שבו נקבע כדלהלן:

"לפה [=לפי] שנאמר מות יומת המכה, יכול כל המכים מתים? קטן
שהיכה, ושוטה שהיכה, והמלמד סופרים והמלמד תינוקות והמכה מכות
מרדות והמכה מאהבה? אמר 'כי יזיד' פרט לשוגג, 'איש' פרט לקטן.⁵

הפסוק המקראי קובע כי אם "יזיד איש על רעהו להקרוגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות".⁶
פסוק זה עוסק בעונש המוות המוטל על הרוצח ומורה כי הרוצח אינו יכול למצוא מקלט
במקום המקדש. מדרש ההלכה מדייק מהוראת הכתוב כי רק איש נענש בעונש המוות של
רוצח אך לא קטין שכן הכתוב נוקט לשון איש.

הרשב"א⁷ נשאל אודות נערים אשר נחשדו בקיום יחסים הומוסקסואלים האסורים על פי
ההלכה והשיב כלהלן:

שאלת: בשני נערים יהודים, אחד בן י"א שנה, והשני בן י"ב שנה. העידו
עליהם, כמו עשרים כותים, שהיו מקלקלין זה עם זה. תאיר עיני: אם הם
פטורים, או חייבים, על פי עדות הכותים? או אם ח"ו (חס וחלילה) יהיה
הדבר אמת, אם הם פטורים או חייבים בדיני ישראל?...
תשובה: מה אתה שואלני על עדות הכותים, אין צריך שאלה ולא תשובה.
ואם היה הדבר אמת, ששאלת מה דינם, דע: כי קטן פחות מבן י"ג שנה
ויום אחד, וקטנה פחותה מבת י"ב שנה ויום אחד, אינן בני עונשין, ואינן
מומתין בב"ד (בבית דין)... אתה למד מכאן, שהגדול נענש ע"י ביאת

---

⁵ שמות כ"א י"ד

⁶ שם

⁷ ספרד, המאה הי"ג

הקטן. אבל הקטן, אינו נענש ע"י ביאת הגדול, שאין קטן בר עונשין. ולפי שלא בא לכלל מצות, וכמו ששינו באותה משנה, שבפרק בן סורר⁸.

הרשב"א בהסתמך על המשנה שהוזכרה לעיל בנוגע לבן סורר ומורה קובע קטגורית שאין קטן בר עונשין. הרמב"ם הדגיש שפטור הקטין מענישה הוא מוחלט ותקף אף לאחר שהתבגר. כך הוא פסק בנוגע לגניבת קטין: וקטן שגנב פטור מן הכפל ומחזירין דבר הגנוב ממנו, ואם אבדו אינו חייב לשלם אף הקרן ואפילו לאחר שהגדיל.

לפי המשפט הישראלי, חוק העונשין⁹ קובע כי אדם יהא בעל אחריות פלילית מעשיו משעה שמלאו לו 12 שנים.

134. לא יישא אדם באחריות פלילית בשל מעשה שעשה בטרם מלאו לו שנים עשרה שנים.

כמו כן, קטינים במשפט הפלילי מוגדרים כמי שטרם מלאו לו 18 שנים ואולם על מנת שיישא באחריות פלילית עליו להיות בגיל הגבוה מגיל 12. חוק הנוער קובע שני פרמטרים חשובים בנוגע להעמדת בגיר לדין בגין ביצוע עבירה בהיותו קטין. לפיכך, נאשם שהוגש נגדו כתב אישום בטרם מלאו לו 19 שנים, בגין עבירה שבוצעה בטרם מלאו לו 18 שנים, יישפט בפני בית משפט לנוער וככלל, יחולו עליו הכללים המיושמים על שפיטת קטינים.

בחוק הנוער "קטין" – מי שטרם מלאו לו שמונה עשרה שנים, ולענין חשוד ונאשם לרבות בגיר שביום הגשת כתב האישום נגדו לא מלאו לו שמונה עשרה שנה;

השוואה בין משפט עברי לישראלי – חרף שינויי העיתים, מעניין שגיל האחריות הפלילית במשפט הישראלי אינו שונה בהרבה והוא עומד על שתיים עשרה שנה לבני שני המינים אולם חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול) התשל"א-1971, קובע הוראות מיוחדות לנערים אשר נכנסו לגיל האחריות פלילית אך טרם הגיעו לגיל שמונה עשרה. נקבע כי מקום שיפוטם של נערים אלה יהיה בבית משפט לנוער. בנוסף, אם הנערים הורשעו בביצוע עבירה, החוק מאפשר

⁸ שו"ת הרשב"א, חלק ה, סימן קעו.

⁹ חוק העונשין, תשל"ז-1977

לבית המשפט לצוות על דרכי טיפול שונות כתחליף לענישתם בעונשים המקובלים. מגמת החוק היא שמירה על זכויותיו של הקטין כחשוד וכנאשם בביצוע עבירות וזאת בדרך יצירת בית משפט לנוער אשר יהיה רגיש לעמידה על אינטרסים אלה. בנוסף מבקש החוק להחזיר נער עבריין למוטב באמצעות דרכי הטיפול והענישה המפורטות בו. כמפורט לעיל בחנו כיצד התמודד המשפט העברי עם צורך החברה להגן על עצמה מפני עבריינים צעירים כדוגמת יחסי עם של קטינים הומוסקסואלים.

פרק רביעי- קטינים במשפט הישראלי

בפרק זה אציג את החקיקה הרלוונטית הנוגעת לסוגיות של העמדה לדין של קטינים. ניתן לראות במאמר של אלעזר סבה¹⁰ שמדבר על חוק הנוער(שפיטה, ענישה ודרכי טיפול) שההצעה מיועדת להחליף את פקודת העבריינים הצעירים, משנת 1937, אשר קובעת את כללי השיפוט והענישה לגבי עבריינים אלה.

מטרת החוק החדש היא "להעמיד על בסיס חדש ומשופר את ההסדרים הנוגעים לטיפול בילדים עוברי עבירות".

קטינים במשפט הפלילי זוכים להתייחסות שונה בהיבט המהותי והערכי, המקבלת ביטוי רחב במסגרת החוקית – 'חוק הנוער'. האלמנט הייחודי בכל הנוגע באשר קטינים במשפט הפלילי הינו גורם השיקום ובחינת דרכי טיפול, המהווים את השיקול הדומיננטי בנסיבות לפיהן בוצעה עבירה בידי קטין.

בבסיס הנחה, הרציונל לפיו ניתן מעמד בכורה לשיקול השיקום נובע מהפוטנציאל הגבוה לטיפול ושיקום קטינים באופן ניכר וזאת במובחן מנאשמים או עבריינים בגירים. משכך, קבע המחוקק ערכאות ייעודיות – 'בתי משפט לנוער', לצורך מענה הולם ויעיל לעבריינות נוער-קטינים, ולשם בחינת פוטנציאל השיקום בקטין, כמו התאמת תכנית טיפולית ראויה ויעילה במקרים העולים. בתוך כך, ניתן דגש לשיקול המניעה – במובחן משיקולי 'הרתעה' או 'גמול', המבקש להתמודד עם עבריינות קטינים – מאחר והקטין נעדר ניסיון חיים רחב ובשלות אישית – באמצעים וכלים מתונים יותר.

גישה טיפולית-שיקומית עולה בקנה אחד עם הרצון לשלב את הקטינים שמעדו – בחיק החברה, וזאת במענה יעיל והולם לצרכיהם האישיים ובקשר ישיר למעשי העבירות שבוצעו בידיהם. במאמר זה נסקור את עיקר הדגשים עליהם עמד המחוקק באשר לזכויות קטין למן שלב חקירת הקטין ועד לתום ההליך הפלילי.

גישת המשפט הישראלי לגבי העמדה לדין של קטינים באה לידי ביטוי בעיקר בחוק הנוער כמצוין לעיל. חוק זה קובע את הכללים למעצר, חקירה ושיפוט של קטינים.

חוק זה נועד להתאים את התהליכים הקשים הקיימים במשפט פלילי לקטינים ולהקל עליהם עד כמה שניתן.

---

¹⁰ "הערות לחקיקה בהצעת חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול) תשכ"ט 1969

קטין: כל אדם שגילו מתחת ל-18 שנים.

מערכת המשפט מתחשבת בגילם הצעיר של עצורים ונאשמים קטינים. עתידם עוד לפנייהם וגם אם ביצעו עבירה כלשהי - יש לנסות ולשקם אותם כך שיהיו אזרחים בוגרים ושומרי חוק בעתיד.

הכללים שקובע החוק מפרידים בין הקטינים לבין אנשים מבוגרים, עד כמה שניתן, על מנת להגן על הקטינים. כך למשל, קטינים יישפטו רק בבית משפט לנוער, זהו בית משפט השוכן בדרך כלל במקום נפרד מבתי משפט רגילים. גם כאשר מובילים את הנאשמים לבית המשפט, יש להקפיד שנאשמים קטינים לא יובאו ביחד עם בגירים ולא יוחזקו ביחד איתם במקום אחד כדי שלא יושפעו מבוגרים. קיימת הנחת יסוד שקטינים מושפעים באופן לא מודע מבגירים ועלולים ללכת בדרכם.

מרגע שהוגש כתב אישום נגד קטין, או אדם שביצע עבירה וטרם מלאו לו 18, יתנהל ההליך בפני בית משפט מיוחד – בית המשפט לנוער. בית משפט זה ינהל את הדיון תוך התחשבות בסיכויי שיקומו של הילד, בפרט בהליכי הטלת העונש. לאחר סיום שלב ההוכחות במשפט, ובשונה מהליך בעניינם של בגירים, על בית המשפט לקבוע אם הקטין ביצע את העבירה או לא. אם נקבע שהקטין ביצע את העבירה, יש חובה לקבל תסקיר משירות המבחן, שימליץ על דרכי הטיפול או הענישה הראויים. בשלב זה בית המשפט רשאי להחליט להימנע מלהרשיע את הקטין ולהטיל עליו עונשים כגון שירות לתועלת הציבור, או העמדה בפיקוח למשך תקופה מסוימת. כך, הקטין יזכה לטיפול ולעונש מסוימים, מבלי הכתם של הרשעה פלילית.

נקודות חשובות לגבי העמדה לדין של קטינים לפי החוק. את הילדים שגילם נמוך מ-13 אסור להעמיד לדין מבלי להתייעץ תחילה עם קצין מבחן - אדם שתפקידו לחקור את מצבו המשפחתי, החברתי והכלכלי של הילד, ולמסור את חוות דעתו לגורמים שונים, כמו בית המשפט במקרה שלנו.

12. (א) נעצר קטין או נתגלה בחקירה פלילית כי קיים יסוד להעמיד לדין קטין, תודיע על כך המשטרה לקצין מבחן והוא יהיה רשאי להשתמש בסמכויותיו של עובד סוציאלי לפי חוק הסעד (סדרי דין בענייני קטינים, חולי נפש ונעדרים), תשט"ו-1955, אף שלא לפי צו בית משפט.

(ב) אין להעמיד לדין קטין שטרם מלאו לו שלוש עשרה שנים ביום הגשת כתב האישום נגדו, אלא לאחר התייעצות עם קצין מבחן.

כאשר מעמידים לדין קטין, אסור לפרסם את שמו בתקשורת ומשפטו יתנהל "בדלתיים סגורות".

1. בית משפט לנוער ידון בדלתיים סגורות, אולם רשאי הוא להרשות לאדם או לסוגי בני אדם, לרבות לנפגע העבירה, להיות נוכחים בשעת הדיון, כולו או מקצתו; לעניין זה, "נפגע עבירה" – כהגדרתו בחוק זכויות נפגעי עבירה, התשס"א-2001 כלומר- אנשים זרים לא יורשו להיכנס לאולם בו מתנהל המשפט. זאת כדי להגן על הקטינים ולאפשר להם להשתלב בחברה כאשר יגדלו.

אם לקטין אין סניגור שיגן עליו במשפט, בית המשפט רשאי למנות לו סניגור, וגם הוריו של הקטין ואפילו השופטים עצמם רשאים לעזור לו במהלך המשפט. נקבע גם לפי חוק הסניגוריה הציבורית¹¹

להלן לשון החוק:

10. הוגשה לבית משפט בקשה למעצרו של קטין שאין לו סניגור, ימנה לו בית המשפט סניגור ויחולו לעניין זה הוראות חוק הסניגוריה הציבורית.
18. (א) קטין שהוגש נגדו כתב אישום, למעט אישום שהוגש פני שופט תעבורה בעבירה שאינה פשע, זכאי לייצוג על ידי סניגור לפי חוק הסניגוריה הציבורית.
- (ב) בלי לגרוע מהוראות סעיף קטן (א), רשאי בית משפט למנות לקטין סניגור, אף אם לא הוגש נגדו כתב אישום כאמור באותו סעיף קטן, אם הוא סבור כי טובת הקטין דורשת זאת; החליט בית המשפט למנות לקטין סניגור כאמור, יפנה את הקטין ללשכת הסניגוריה הציבורית הנמצאת במחוז שיפוטו של בית המשפט לצורך מינוי הסניגור.
- (ג) באין לקטין סניגור, יעזור לו בית המשפט לחקור את העדים.
- (ד) אין בהוראות סעיף זה כדי לגרוע מזכותו של הקטין להיות מיוצג על ידי עורך דין בהתאם להוראות חוק לשכת עורכי הדין, תשכ"א-1961.

במעצר ישנה הפרדה - קטינים יוחזקו אך ורק בבית מעצר מיוחד לקטינים ולא במקום מעצרים של עצירים מבוגרים.

---

¹¹ חוק הסניגוריה הציבורית, התשנ"ו-1995;

להלן החוק כלשונו :

13א. סבר הקצין האחראי על הקטינים העצורים במקום המעצר, שהחזקתו של קטין בתא מעצר יחד עם קטינים נוספים תסכן את שלומו הגופני או הנפשי של הקטין או את שלומם הגופני או הנפשי של אחרים או שטובתו של הקטין דורשת את החזקתו בתא כשהוא לבדו, רשאי הוא להורות על החזקת הקטין בתא כאמור ; לעניין זה, "עצור" – למעט עצור הנתון במשמורת שירות בתי הסוהר ; קטין זכאי שתינתן לו הזדמנות להביע את עמדתו לעניין זה. במקרים מסוימים, רשאי שופט להחליט לשים קטין במעצר כדי להגן עליו או כדי להרחיק אותו מאנשים בלתי רצויים - לדוגמא, הורים מכים.

כאשר עוצרים קטין, חייב מפקד תחנת המשטרה להודיע על כך להוריו של הילד, אלא אם כן הדבר עלול לפגוע בו.

19. (א) קטין החשוד בביצוע עבירה (בחוק זה – קטין חשוד), יוזמן לחקירה ויחקר בידיעת הורהו, ואם לא ניתן לאתר את הורה הקטין במאמץ סביר – בידיעת קרוב משפחה בגיר או אדם בגיר אחר המוכר לקטין, ובלבד שנשמעה עמדת הקטין לעניין זהות אותו בגיר (בחוק זה – קרוב אחר), אלא אם כן אין אפשרות לאתר מי מהם במאמץ סביר בנסיבות העניין.

(ד) החליט קצין מוסמך כאמור בסעיף קטן (א), וחלף פרק הזמן כאמור בסעיף קטן (ג)(2), רשאי קצין נוער מרחבי, ובהעדרו – קצין נוער מחוזי, להאריך את פרק הזמן האמור אם שוכנע כי מתקיים אחד מאלה, ובלבד שפרק הזמן המרבי מהגעתו של הקטין לתחנת המשטרה לא יעלה על שמונה שעות :

(1) סכנה ממשית לשלומו של הקטין או לביטחונו ;

(2) חשש לשיבוש הליכי החקירה בעבירה מסוג פשע בשל חשד סביר כי ההורה או הקרוב האחר או בן משפחתו של מי מהם, היו צד לעבירה שבה חשוד הקטין ;

(3) פגיעה ממשית בביטחון המדינה.

קביעת פסק דין : כדי לעזור לבית המשפט להגיע להכרעה נכונה במשפט, ניתן למסור את הקטין להשגחה זמנית במהלך המשפט אצל קצין מבחן או להסתכלות במעון לנערים בו יעריכו את מצבו.

אם קבע בית המשפט שהקטין אכן ביצע את העבירה שבה הואשם, הוא יבקש מקצין המבחן להגיש דו"ח שבו מפורטת חוות דעתו לגבי הקטין. דו"ח זה יישאר חסוי, כמובן, ואיש (חוץ מהשופטים) לא יוכל לעיין בו. לאחר מכן, יחליט השופט מה יהיה העונש שיגזור על הקטין. בקביעת העונש יתחשב בית המשפט בגילו של הקטין ובעבירה שביצע.

ניתן לשלוח את הקטין למאסר בבית כלא או במעון מיוחד. כמובן, גם במאסר לא יוחזק קטין יחד עם מבוגרים. בכל מקרה לא יוטל עונש כזה על ילד מתחת לגיל 14.

אפשרויות נוספות הן מסירת הילד לטיפולו של אדם הראוי לכך - למשל, סבא וסבתא או למשפחה אומנת; או קבלת התחייבות מהקטין שלא יחזור על מעשיו. ניתן גם לחייב את הקטין להגיע מדי יום למעון יומי למשך תקופה מסוימת, וכן להטיל קנס על הוריו.

בית המשפט רשאי גם להחליט שלא להטיל שום עונש על הנאשם הקטין

חקירת קטינים -עד גיל 12, קטינים אינם ברי-עונשין, שכן לפי חוק העונשין (להלן החוק.....). אינם נושאים באחריות פלילית.

משמעותו של עקרון זה היא כי אין לנקוט כל הליך פלילי (חקירה, מעצר, העמדה לדין וכד'), נגד מי שטרם מלאו לו 12 שנים, לא קשר לחומרת העבירה שביצע. מעבר לגיל 12, ניתן לפתוח בחקירה נגד קטין, אך במגבלות רבות.

מגבלה נוספת המגנה על קטינים היא ההוראה לפיה אין להעמיד אדם (גם אם הוא כבר בגיר), על עבירה שביצע בהיותו קטין, אם עברה שנה ממועד ביצוע העבירה, אלא באישור היועץ המשפטי לממשלה.

14. אין להעמיד אדם לדין בשל עבירה שביצע בהיותו קטין אם עברה שנה מיום ביצועה אלא בהסכמת היועץ המשפטי לממשלה.

כלומר, תקופת ההתיישנות של עבירות שביצעו קטינים, למעט כשמדובר בעבירות חמורות שבגינן יאשר היועץ המשפטי להגיש כתב אישום, היא של שנה בלבד.

לפי מאמרו של ניר פלסר, מן האמור בחוק לעיל, אנו למדים, כי סעיף 14 לחוק הנוער מהווה מחסום דינוני להעמדתו לדין של קטין, בשל התיישנות העבירה. משמע, כי בטרם נקבעה אחריותו הפלילית של הקטין, על מלוא מהותה והיקפה, נהיה מיותר הטעם המשפטי להטילה עליו.

פרק הזמן, שקבע המחוקק לצורך התיישנותה של העבירה, הינו הקצר ביותר מבין פרקי הזמן אשר נקבעו מכוח סדרי הדין הפליליים הרגילים .

מעצר קטינים - בכל הנוגע למעצרים, הרי שיש להחזיק קטין עצור בנפרד מעצורים מבוגרים, מסיבות מובנות. כאשר נעצר קטין, בכל גיל, ישנה חובה להודיע על-כך להורה שלו או לאדם קרוב אחר, וניתן להימנע מכך רק בתנאים חריגים (לדוגמה, אם ההודעה תפגע בחקירה, כשהורה הוא חשוד, או כשהקטין ביקש להימנע מכך מסיבות סבירות). יתר על כן, למעט בנסיבות חריגות, יש לאפשר להורה להיות נוכח בעת החקירה, אם כי אסור לו להתערב ולהפריע במהלכה.

קטין שהוא מתחת לגיל 14, ניתן להחזיק במעצר למשך זמן של 12 שעות ללא צו שופט, אותה ניתן להאריך ל-12 שעות נוספות. קטין מעל גיל 14 ניתן להחזיק במעצר ל-24 שעות, ואם צרכי החקירה דורשים זאת, להאריך את המעצר ב-24 שעות נוספות. לאחר מכן, חייבת המשטרה להביא את הקטין בפני שופט, שיקבע האם יש לשחררו. שלא כמו בעניינם של בגירים, שופט רשאי להאריך את מעצרו של הקטין לתקופה של 10 ימים בלבד, וניתן להאריך את המעצר שוב למשך זמן של 10 ימים נוספים. כמו-כן, בהליכי המעצר זכאי הקטין להיות מיוצג על ידי סגור, מטעמו או מטעם הסנגוריה הציבורית.

10.g. סעיף 29 לחוק המעצרים יחול, לעניין קטין, בשינויים אלה :

(1) בסעיף קטן (ג), במקום "קצין משטרה בדרגת סגן-ניצב" יקראו "קצין משטרה המשמש באותה עת כקצין נוער מרחבי או מחוזי";

(2) לעניין קטין שטרם מלאו לו 14 שנים –

(א) בסעיף קטן (א), במקום "ולא יאוחר מ-24 שעות" יקראו "ולא יאוחר מ-12 שעות";

(ב) בסעיפים קטנים (ד) ו-(ה)(1), בכל מקום, במקום "בתום 24 שעות" יקראו "בתום 12 שעות", והחלטה על החזקת קטין במעצר במהלך השבת או החג כאמור בסעיפים הקטנים האמורים טעונה אישור מאת קצין המשטרה המשמש באותה עת כקצין נוער מרחבי או מחוזי.

הליכים בטרם הגשת כתב אישום- המחוקק קובע כי בנסיבות לפיהן עוכב קטין או נעצר, חלה חובת דיווח להוריו ואם נעצר ידווח מעצרו להוריו בלא דיחוי. כמו כן, חקירת הקטין – הן כעד והן כחשוד, תעשה בידיעת הוריו. ככלל, לא ייחקר קטין בשעות הלילה בכפוף לחריגים הקבועים בחוק.

בישראל, לחשוד הנחקר תחת אזהרה אין זכות לנוכחות סגורו או אדם מטעמו במהלך חקירתו. החריג הגדול לכלל מתקיים שעה שקטין נחקר וזכותו לנוכחות אחד מהוריו, לרבות זכותו להיוועץ בה.

יתר על כן, קטין עד גיל 14 הנחקר בעבירות מסוימות, ייחקר בידי 'חוקר ילדים' בלבד. בתי המשפט בישראל נוקטים בגישה זהירה בכל הנוגע למעצרו של קטין לעומת בגיר ובית המשפט לא יורה על מעצרו של קטין שטרם מלאו 14 שנים – עד לתום ההליכים המשפטיים נגדו. על פי רציונל דומה לא ייגזר עונש מאסר על קטין שטרם מלאו לו 14 שנים ככל והורשע בעבירה. ואולם, בנסיבות לפיהן נעצר קטין ב'מעצר ימים' (מעצר לפי ימים ולא עד תום ההליכים) חלים כללים שונים ומקלים מאלו הקבועים באשר לבגיר. ככלל, המעצר הראשוני יהא לתקופה בת 10 ימים הניתנת להארכה נוספת לפרק זמן זהה. בנסיבות לפיהן נעצר קטין ולא הוגש נגדו כתב אישום תוך 40 יום, ברירת המחדל הינה שחרורו.

חריג לכך יהא בהינתן אישור היועץ המשפטי לממשלה/פרקליט המדינה או משנהו, הקובעת הארכה מעת לעת למשך 10 ימים נוספים. כמו כן, שופט בית משפט העליון רשאי להאריך את מעצרו של הקטין לתקופה בת 45 יום מעת לעת.

הוגש כתב אישום נגד קטין (שמלאו 14 שנים) והוגשה בקשה למעצרו עד לתום ההליכים שהתקבלה, הכרעת דין תינתן תוך 6 חודשים מיום מעצרו, אחרת ישוחרר. חשוב לציין כי לבית משפט העליון הסמכות להאריך מעת לעת את מעצרו של הקטין לפרק זמן עד 45 ימים. בכל הנוגע למעצר קטינים חשוב לציין רציונל מהותי הקבוע בחוק הנוער: "לא יוחלט על מעצרו של קטין אם ניתן להשיג את מטרת המעצר בדרך שפגיעה בחירותו פחותה, והמעצר יהיה לפרק הזמן הקצר ביותר הנדרש לשם השגת המטרה כאמור. בקבלת החלטה על מעצרו של קטין, יבואו בחשבון גילו והשפעת המעצר על שלומו הגופני והנפשי ועל התפתחותו".

פרק חמישי- מדיניות ענישת קטינים

בפרק זה אציג את הפסיקה הישראלית בנוגע לסוגיית ענישת קטינים.

קיימת מדיניות ענישה מקלה לעבירות שבוצעו ע"י קטינים, אך יש חשיבות גם לחומרת העבירה.

למשל בפס"ד על קטין ששדד נהג מונית¹² הגישו ערעור לבית המשפט העליון (ערכאה אחרונה) על חומרת העונש. הנאשם הוא קטין אשר הורשע בעבירה של שוד בנסיבות מחמירות (כלפי נהג מונית). ביהמ"ש המחוזי לנוער גזר עליו 4 חודשי עבודות שירות ועונשים נלווים. המדינה מערערת על קולת העונש.

ביהמ"ש העליון קיבל את הערעור בקובעו: העונש שנגזר על המשיב אינו עולה בקנה אחד עם מדיניות הענישה הנוהגת בעבירת שוד בנסיבות מחמירות אשר מבוצעות בידי קטינים, והדבר מצדיק את התערבות ביהמ"ש העליון.

כפי שנפסק, מערכת השיקולים שיש להפעיל בעת גזירת עונשו של קטין אכן צריכה להיות שונה מזו שיש להפעיל ביחס לעבריין בגיר, ויש ליתן משקל רב במיוחד לגילו של העבריין הקטין, לסיכויי שיקומו ולנסיבותיו האישיות. עם זאת, קטינות אינה מעניקה כשלעצמה חסינות, לא מפני הרשעה ולא מפני ענישה ראויה, לרבות השתת עונש מאסר בפועל בנסיבות המצדיקות עונש זה, ומשקלו של שיקול זה, משמעותי ככל שיהיה יאוזן למול שיקולים אחרים, לרבות חומרת העבירה.

קטין שבשעת גזירת דינו טרם מלאו לו ארבע עשרה שנה, לא יוטל עליו מאסר; אין בהוראות סעיף קטן זה כדי לגרוע מסמכותו של בית משפט לנוער להורות על החזקתו של קטין כאמור במעון נעול לפי הוראות סעיף קטן (א)(1).

נשאלה השאלה האם יש להחמיר עם עונשו של קטין שדקר נהג מונית וגנב ממנו כסף,

בית משפט המחוזי לנוער בבאר שבע גזר על קטין שביצע שוד מזוין עבודות שירות. בעקבות גזר הדין המדינה הגישה ערעור ובקשה מבית משפט העליון להחמיר עם העונש לנוכח חומרת העבירות.

השתלשלות האירועים: בחודש אפריל 2012, בהיותו בן 16, הנאשם וחברו עלו על מונית באשדוד. במהלך הנסיעה הורו השניים לנהג המונית לעצור בצד. לאחר שהרכב נעצר החבר כרך שרשרת ברזל סביב צווארו של הנהג והנאשם שלף לעברו סכין.

---

¹² ע"פ 1030/14

הנהג ניסה לקחת ממנו את הסכין כדי לא להיפגע ולהגן על עצמו, אך הנאשם משך אותה בכוח וכתוצאה מכך נחתכה ידו של הנהג. בהמשך הנאשם דרש מהנהג כסף ודקר פעמים רבות את מסעד הראש של מושב הנהג. בסופו של דבר השניים נמלטו מהרכב כשברשותם 620 שקל במזומן, כרטיסי אשראי ותעודת הזהות של הנהג.

לאחר ביצוע העבירות הנאשם, יליד 1996, נעצר ונקלט במעון לנוער בסיכון ושהה שם לטיפול כשנה וחצי. מתסקיר שירות המבחן עלה כי הנער ביצע את המעשים בכדי להשיג לעצמו מעמד חברתי ולחזק את זהותו הגברית ולאחר כשנה וחצי של טיפול, הוא עדיין התקשה לוותר על דפוסי התנהגותו הקודמים.

קצין המבחן המליץ על עונש של מאסר מותנה, פיצוי למתלונן, וצו מבחן במעון. בהמשך התברר כי הנאשם הורחק מהמעון בשל מעורבותו באירוע אלימות והוא סירב להשתלב במסגרת טיפולית אחרת.

השופט התחשב בלקיחת אחריותו של הקטין בעת גזר הדין בבית המשפט המחוזי לנוער בבאר שבע, המאשימה ציינה חומרת המעשים של עבירת השוד המזוין, וטענה כי הנאשם הוא זה שיזם את השוד, איים בסכין על הנהג וגרם לפציעתו. עם זאת השופט התחשב בהיעדר עבר פלילי של הנאשם, בלקיחת אחריות למעשיו והבעת צער ושילובו בטיפול ארוך טווח במעון.

בנסיבות אלה גזר בית המשפט על הנאשם ארבעה חודשי מאסר לריצוי בעבודות שירות, ששה חודשי מאסר על תנאי, ופיצוי למתלונן בסך 10,000 שקל. על הנאשם הנוסף שעבר תהליך שיקום חיובי יותר, נגזרו 300 שעות שירות לתועלת הציבור.

במסגרת הערעור, טענה המדינה כי הוטל על הנאשם עונש קל מדי לנוכח חומרת העבירות שביצע. וציינה כי מאז האירוע נהג המונית חושש להסיע גברים בשעות הלילה ופרנסתו נפגעה. כמו כן, הנאשם חזר על ביצוע העבירות ועבר עבירה נוספת בנסיבות דומות, הוא עלה למונית עם חפץ חד ואיים על הנהג למסור את כספו. המאשימה ביקשה להחמיר עם עונשו ולגזור עליו 10 חודשי מאסר בפועל, במקום עבודות השירות.

לנוכח ביצוע העבירה הנוספת, ואי נכונותו של הנאשם לעבור הליך שיקומי נוסף בית משפט העליון מצא מקום להתערב בהחלטת בית המשפט המחוזי וקיבל את הבקשה להחמרה בעונשו.

בנסיבות אלה גזר בית משפט העליון על הנאשם עונש של עשרה חודשי מאסר בפועל, ששה חודשי מאסר על תנאי, ופיצוי לנהג המונית בסך 10,000 שקל.

בפס"ד נוסף קטין סייע לשוד חנות תכשיטים בנצרת¹³ וערער לעליון. הקטין ביצע עבירה של סיוע לשוד בעודו בן 16.5 בלבד בהשפעת "חברה רעה" של בגירים מאז עלה על דרך של שיקום שבה הוא פוסע זה מספר שנים. ביהמ"ש העליון קובע כי מדובר בנסיבות חריגות המצדיקות הימנעות מהרשעה כאשר השיקול שהכריע את הכף הוא ההצלחה המשמעותית והמובהקת של מסלול השיקום שעליו עלה המערער.

המערער ביצע עבירה של סיוע לשוד בעודו קטין בן 16.5. מאז עלה על דרך של שיקום שבה הוא פוסע זה מספר שנים. שירות המבחן המליץ להימנע מהרשעה. ביהמ"ש המחוזי הרשיע את המערער בעבירה שיוחסה לו והשית עליו עונש של שבעה חודשי מאסר בפועל בניכוי ימי מעצרו; עונשי מאסר על תנאי ופיצוי למתלונן. על כך ערער זה במרכזו השאלה האם יש הצדקה להימנע מהרשעתו של המערער ובצידה השאלה של דרכי הענישה או הטיפול שיש לנקוט בעניינו של המערער

ביהמ"ש העליון (מפי השופטת ד' ברק-ארז, בהסכמת השופטים) קיבל את הערעור מהטעמים הבאים:

כידוע, בבוא בימ"ש לנוער להכריע בשאלה של הימנעות מהרשעה של קטין על ביהמ"ש לתת משקל יתר לנסיבותיו האישיות של הקטין, ובכלל זה לגילו, לנזק הצפוי לו בגין ההרשעה, לאפשרויות הטיפול בו ולסיכויי שיקומו. לכך מצטרף גם האינטרס הציבורי בהשבתו של הקטין לתפקוד נורמטיבי בחברה בעודו בתחילת דרכו בחיים. עם זאת, הימנעות מהרשעה אינה עניין של מה בכך, והשימוש בסמכות זו יעשה במקרים שבהם הנסיבות מצדיקות זאת בלבד, וכאשר התועלת מאי-הרשעתו של הקטין תעלה על זו שתופק מהרשעתו. ענייננו נמנה עם אותם מקרים כאשר השיקול המכריע את הכף הוא ההצלחה המשמעותית והמובהקת של מסלול השיקום שעליו עלה המערער ממועד ביצוע העבירות ועד הכרעת הדין.

אכן חומרת העבירה שבה היה מעורב המערער מכבידה על ההחלטה. ברי כי ככל שמדובר בעבירה חמורה יותר, כך גובר האינטרס הציבורי בהרשעה. אולם, לא ניתן לשלול מראש העדפה של שיקולי שיקום גם כאשר בוצעה עבירה שאינה קלה. כידוע, לשיקולי השיקום ניתן משקל מוגבר בעניינם של קטינים, אף בעבירות קשות, בשל האינטרס הציבורי להחזירם למוטב. הדברים מקבלים משנה תוקף כאשר קיימת המלצה חד משמעית של שירות המבחן המעידה על הצלחה משמעותית של המסלול השיקומי בעניינו של המערער, ועל שיתוף פעולה מרשים ועקבי מצדו. אין מדובר אפוא במקרה גבולי, שבו עולים ספקות באשר ליכולתו של

---

¹³ ט"ו 821/16

הקטין להשתקם. כן ניתן משקל לכך שהעבירה בוצעה על-ידי קטין, שאף לא היה על סף גיל הבגירות, שפעל בהשפעת "חברה רעה" של בגירים ולכך שהמערער לא נטל חלק פעיל באלימות שהופעלה כלפי המתלונן ובמעשה השוד עצמו, ואף לא נטל לידי חלק מהשלל. בהקשר זה נקבע כי אמנם אין בכך כדי להמעיט מאחריותו של המערער ומחומרת מעשיו- אך יש לדברים השפעה על התוצאה בענייננו.

בסופו של יום, בשים לב למכלול הנסיבות ומבלי להקל ראש בחומרה הרבה של הפגיעה במתלונן, ביהמ"ש סבור כי האיזון הנכון הינו הימנעות מהרשעתו של המערער, בצד השתת דרכי טיפול בדמות צו מבחן למשך שנה מיום מתן פסק דין זה וחיובו של המערער בביצוע שירות לתועלת הציבור בהיקף של 250 שעות וכן הגדלת הפיצוי למתלונן ב-10,000 שקלים (נוסף על 40,000 ₪ שהמערער כבר שילם).

סיכום

בכתיבת העבודה למדתי המון על הנושא של העמדה לדין של קטינים.
כשבחרתי את הנושא לא חשבתי שיהיה כל כך הרבה חומר לכתיבה.
נעזרתי בקריאה מרובה של פסקי דין שעוסקים בנושא קטינים, וגיליתי שיש התייחסות מיוחדת להעמדה לדין של קטינים בהשוואה לבגירים.
לפי המשפט העברי, קיימת החמרה על העמדה לדין של קטינים, בהיותם בני/בנות מצווה הם עומדים לדין כבגירים ללא הבחנות מיוחדות כמו במשפט הישראלי, כמפורט בפרק הראשון של עבודתי.
למדתי המון על הזכויות והחובות של קטינים, במיוחד לפי חוק הנוער שמפרט אותם וגם שבת המשפט עוזרים לקטינים ומעדיפים לשקם אותם מאשר להחמיר איתם.
לסיכום דבריי,
אני שמחה שבחרתי את הנושא הזה, הוא היה מאוד אטרקטיבי ומעניין בשבילי.

ביבליוגרפיה

חוקים

1. חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), התשל"א-1971
2. חוק הנוער (טיפול והשגחה), התשי"ך 1960
3. חוק העונשין, תשל"ז-1977

פסיקה

1. ע"פ 1030/14 - פירוט הפסד קישור
2. ע"פ 821/16 קישור

מאמרים

1. העמדה לדין של קטינים - משרד המשפטים - קישור
2. אלעזר סבה, "הצעת חוק הנוער (שפיטה)", משפטים, כרך ב (תש"ל-תשל"א) 388
3. מאמר העמדה לדין מאת ניר פלסר - קישור